

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 44.

У НОВОМ САДУ 30. ОКТОБРА 1886.

ГОД. II.

НА МИТРОВ-ДАН

1787—1887.

СЛАВА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА.

Чотину година навршује се догодине о јесени лицем на Митров-дан, како се тамо у лепом српском крају Јадарском, у селу Тришћу — тада јоште у области Турској — роди детенце и заживе прво у свог оца и мајке: Вук Стефанов Караџић.

Још за рана, за малена стаде ситну књигу учити — ма да не бијаде онуд ни школа ни књига осим оно које-како у гдекојем манастиру; фишек праха пушчаног размутио би у води место мастила, на пером пишући по хартији од фишека, учаше Вук-малена у свог рођака на дому очину слова писати, и срицати и читати.

И би суђено и богодано, да то ђаче самоуче, кад одрасте и на снагу стане — да преобрази српску књигу, српску књижевност народну:

да изнесе свету на видик из дубљина српских срце народно и прикаже из тамнина скривених дух српски: да отвори живо врело без увира потоњим књижевницима српским: језик народни у дивним умотворинама српским народним.

И бог му даде дуга века — седамдесет и седам година живота — дуга века, бадра духа и уздања у се, те удари правцем за младости, куд ваљаде и како требаше: себи на славу до послетка вековечну а српској књизи народној на корист и напредак сретан;

за пуних педесет година (1814.—1864.) мучног и трудног рада свога књижевног — прибра Вук и на свет изнесе бесцен-благо народно, живу књигу неписану, из уста народа, и повелича дивни језик народни: да се вацари и шири у српској књизи, да процвате и родом рађа, док је год народа и потоње књиге народне!

Српски је народ од вајкада, од старина миловао књигу и просвету свога доба и кроја; Срби се диче и поносе својом књигом старишском и пре и после светог Саве — до злокобног Косова, и још по том донекле...

и српска би књижевност развојем својим надманила била давно и давно лучем и просветом свакоју и свачију другу књигу вршњакињу — да је турска сила орјатска не потони крвљу у најлепшем јeku и не покопа у развалинама и ровинама лепих српских задужбина.

Погуби се и заборави краснопис и златопис ресавски; разграбише хале бањско злато и богаштину; погазише и копитима олунаше хати турски дивну препрат дечанску —

разорише Турци и последње славне писарнице и библиотеке у Студеници, задужбини цара Симеуна и сина му краља Стевана, у Манастији, задужбини Стевана Високог, у сјајних дворих старца Ђурђа у Смедереву...

Још донекле Ђурђе Црнојевић на граду Ободу па на Цетињу, а Подгоричани Божидар Вуков-Ђурић у Млецима... својски прихватају вештину штампању, железним словима да сачувају од пропасти књижевно благо српско за времена потоња...

Књига српска поништи се и потавни, знање и књижевнисање оназади се и позаборавља: калуђери, на гласу књижевници, пагоше у свет, потегоше и нађоше станка у Русији даљној — и наставише тамо међ' браћом нам том словенском књижевни рад свој благодетни на славу божју а на добро и напредак потоњи братској нам књизи руској, црквеној и светској.

Јади за јадима, страдање за страдањем, погибија за погибијом снађе и паиђе на кукавни, паћенички, мученички народ српски. . .

Кад народу муке додијале, напаст и обест турска меру превршила, круна Ђурђа Смедеревца у крв утонула, полумесец оборио сред Будима крст са цркве краља Матијаша и загрозио крсту на Стевановој кули у Бечу — наже Србадија јуначка, поробоњена ал не поништена, прискакати с оружјем у помоћ суседима амо и с десна и с лева.

Ко не ускочи у кршно приморје сињет мора и у суре литице захумске, потоње и данашње славне Црпе Горе; ко се тамо на развалинама царства српског не одби гори у хајдуке, да крст часни свети и слободу златну — онај сваки пристаде под оружјем за Ђурђем деспотом, по несрећи Хебским, па за старцем патријархом Арсенијем овамо у крајевове, у земљу нам ново-обећану. . .

да и одовуд кицишу на крвнике старе, на Турке, да јуначки потпомогну сатирати и натраг сузбијати силесију, дивље орде турске, зломрзнике и душмане књиге и просвете људске и народне. . .

да Срби по том буду живи бедем супрот навале турске од сињета мора до ступова цара Тројана. . .

На развалинама погажене царевине српске, у ровинама сјајних задужбина — по гомилама од Турака побацианих на смет књига светосавских: по библиотекама у Милешеву, у Студеници, у Манастију. . . за два за три века легле се и благовале гује присојкиње.

Књизи и књижевности српској мал-те не и траг се затрпо био. . .

и тек по збегових по густим шумама јечале су гусле јаворове и од стене до стене ломила се кô тужњава песма јуначка, и чувала српску свест у народа и неговала дивни језик српски народни — раздробљеног кукавног народа на три на четири чести!

* * *

Срби досељеници Чарнојевићеви са Срби староседиоци прибаше се и савише око столице крушедолске на српске сијонске — поградине беле манастире по убавој Фрушкој Гори и свуд, куд допрше, чекајући жељно: да им се испуне и проговоре слова она златописана. . . књиге царске и краљевске;

за чекања тог најпреча им брига била: школа, књига и просвета.

Док млађи нараштај с оружјем у руку не избиваше са бојних поља крвавих — старији се на дому им бринуше за просвету, како знадоше и најбоље могоше.

И што некад оно Срби калуђери-књижевници учинише вољном трудбом и радом књизи и просвети православној у браће нам Руса — то ће сад Руси учитељи да нам врате у митрополита Мојсија Петровића школи у Београду године 1723. и у митрополита Вићентија Јовановића школи у Сремских Карловцих, године 1733.

Али, колико нам ти Руси учитељи за први мах и помогоше, толико нам у другу руку куд и камо одмогоше. Донеше они Буквар руски словенски и Мелентија Смолитскога Граматику језика црквеног.

Тим зауставише и спречише књигу нам додавању у цркви: светосавску и језик србуљски, старински, српски-словенски.

Књижевна радња и језик »за просте људе — за народ« Ћипријана Рачанина и Гаврила Стефановић-Венцловића беше потурен у закутак и књиге србуље, да их мољци гризу по прашинама.

Наши први књижевници заведоше се и занеше за тим новим, покњишким језиком Руса учитеља и понеше се од народа свог и језика му дивног народног!

Од оно мало књиге и просвете књижевне им не бијаде народу користи никакве, ил тек слабе вајде онима, који доспеше за малена до школе и књиге латинске!

Али, као што се народу српском на уранку свести хришћанске јави с књигом и просветом православном Србин светац му, свети Сава: тако дође и сад у то доба, након пуних пет столећа после светог Саве, синак простога народа, народни мудрац старац Доситије и јави се с књигом и науком сред народа свог, казујући у књизи, да је наук и просвета благо свачије, и да народу књиге ваља писати језиком, који чеда за малена науче и приме од рођене мајке.

Крај манастира о славама, народу на збору јечале су још једнако гусле јаворове од старина, и слепи гуслари у песми му казивали: ко беше Србљем Милош и Марко, цар Душан и цар Лазар, и Југ Богдан и девет му соколова Југовића. . . колика-ли беше и каква-ли слава српска од старина!

и слава гусала јаворових освоји свуд и старинске песме слепих гуслара омилише Србадији на све стране.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Детић онај из Тршића. Вук Стеванов Карацић — потече амо к народу под туђим кровом и окриљем, и стаде ширити пред светом живу дотле српску књигу неписану, дивне српске умотворине народне;

јесте: он изнесе на видик голубиње српско срце народно и приказа свему свету просвећеном онај, од памтивека јуначки дух народа српског...

а све, што је Вук књигом радио — и за по столећа урадио — све то беше из народа и за народ.

Као оно пре тисуће лета и година што први словенски књижевник свети Ћирило удеси слова књизи старој словенској и народни језик у Словена подиже на достојање књижевно —

тако и сад самоуки Вук удеси Србима ту исту буквицу-ћирилицу и даде језику народном маха и области у потоњој и дан-данашњој српској књизи и књижевности народној напредној.

Мудрац Доситије утврди наук и правило: језик вреди, колико привреди народу и књизи и просвети, те за то народу треба књиге писати језиком разговетним, разумљивим — старина Вук изнесе и показа књижевницима тај разговетни и разумљиви језик српски народни:

Пиши, као што говориш.

Колико гласова у језику, толико слова у писању.

То су та два знаменита велика правила — станац-темељ прелепом развоју језика нам народнога, и, бог-да, дуговечној књизи српској народној —

тим удари Вук непомично постоље свеколиком, педесетогодишњем, благодетном раду свом књижевном — и на том вековечном постољу подиже сам себи трудом и књигом сјајан споменик и вечит у народу српском:

српске народне умотворине: песме и приповетке, пословице и загонетке; живот и обичаји народни; српски речник, бесцен-благо језика нам; писменица, замет и попкао потоњем језикословљу нам; историја српског устанка, слава Кара-Ђорђа и Милоша и свиколиких јунака им срца обилићског, и уз-а то хришћанска књига над књигама, Нови Завет на језику нам народном... и уз то примери српски словенски, којима обасја пред светом књигу и језик старински, светосавски...

И све то учини Вук самоучки, даром својим богоданим и поуздањем у се и у напредак рада свог — сретно започетог, још сретније дочетог и свршеног.

У туђем крају, у далеком свету, далеко од вреве и завичаја свог и отимања тамо око власти и господства — у свом скровитом стану и окриљу, сред своје миле и драге својте у Бечу, књижевниса Вук од младости до самрти своје (од год. 1813—1864.) а помоћу пријатеља својих и српске нам књиге народне...

док га не прихвати и наук му прими млади нараштај, потоњи народ, потоњи свет српски.

И старина Вук изађе на глас међ' првим књижевницима нам први и највећи у књижевности српској, и ухвати себи и свом светлом спомену места и достојања до првокњижевника српског, уз светог Саву, и домака и припознања чак уз словенске првокњижевнике, уз светог Ћирила и брата му светог Методија...

* * *

— Реците ми, молим Вас, пријатељу Вуче, како ви постасте толики и такав књижевник народу свом — питаше славни Рус Исмаил И. Срежњевски старину Вука, кад ће оно (год. 1846.) да напише живот Вуков и по заслуги прикаже га највећем племену словенском, браћи нам Русима

Вук се насмеши, па се мало замисли и опет насмеши; заблисташе му јасне очи и одговори:

— Е, ја тако мислим: без ове овђе моје штупе (штাকে) и без моје добре жене, и без племенитог Кошитарa, ја не бих био књижевник; а жеља, да прођем и видим свијета, потпоможе и једно и друго... Са штупом не могах више мишљети ни на коња ни рат, и, хтио нехтио, морадох се навикавати, колко могах, на сједење код куће. Да ми није било ове моје штупе, ја бих можда одавна погинуо био од Турака, као што су и толико мојијех вршњака; а овако ме је штупа моја натјерала, да сједим смиром и на миру књиге читам, и на миру биљежим на хартији, што су год уши слушале и очи виђеле. Колико штупа, толико ме је задржала и моја добра жена...»

Ал ништ' у свету не пониче и не подиже се без борбе — па и тај мучни, дуги и големи рад Вуков од скромне поникли порасте у горостас тек дугом и дугом и жестоком борбом...

и победи Вук напоследку — из борђе изађе светла образа, као оно злато жежено кроз огањ жестоки.

И право рече поменути славни Рус И. И. Срежњевски: »Старини Вуку равна књижевника по природности и правилности језика нема данас ни у једног народа западних Словена, те

тим је важнија заслуга његова у књижевности српској, што он нађе њу у сасма жалосном стању према језику, у руку људи, који не само што не знадијаху језика (српског), којим ради бише писати, него који ни желели нису, да га знаду и науче, држећи: да језик треба народ да учи од њих а не они од народа, јер су они и судије и господари . . .»

* * *

Две десетине година намирило се и трећа се половини ближи — како кости старине Вука труну у земљи туђинској. Туђа рака и мртвима немила је — туђа земља костима у гробу тежа од најтежег сињег камена!

Чујете-ли, верне слуге краља од Србије, и сав народе тамошњи — на вама је ред, на теби је част: да кости старине Вука, бар сад о стогодишњици, вечном покојшћу свом места

* * *

У Новом Саду, на Митров-дан 1886. деведесет девете године од рођења Вука Ст. Караџића.

Александар Сандић.

СЛОВЕНСКА ГОРА.

Жалосно шушти лишће словенске горе тамне,
Жалосни гласи иду из горе негда славне,
Свенуло тужно лишће, огранке трулеж једе,
По њима ситни мрави безбрижно свуда седе;
А кора, заклон деблу, све више с дебла спада,
А под њом, јадном, пуно подгриска, црви, јада —
Измети целог света давно су под њу стигли,
Па су је дуго гризли, па су је давно дигли.
И кора трошна пуца, сама се с дебла љушти,
А лишће, јадно лишће, по грању тужно шушти.

Понеко дебло пало, понеко јоште стоји,
Нити се земље страши, нити се неба боји,
У земљу жиле пушта, а небо гордо гледа,
Неверну земљу чува, небу се бесном не да.
Ал ено, ено тамо сикире неке јече —
То неко и њих бије, то неко и њих сече:

нађу у престолници зановљеног краљевства не-
мањићског:

не пред црквом, већ баш у саборној цркви
београдској, у једном истом ковчегу с трошним
костима Доситија старца у гробници, онде крај
кнеза Милоша и мученика сина му Михаила —
обојице за живота великих пријатеља Вуку Ст.
Караџићу и његовом полустолетном раду књи-
жевном.

Абердару, абер за времена!

Стогодишњи дан рођења Вукова ваља да
буде празник српски свенародни, и слава та
онака, и још већа од дивне оне светковине
свесрпске о стогодишњици добротвора нам Саве
Текелије —

слава и прослава достојна преголемих за-
слуга старине Вука те достојна васцелог Срп-
ства — на видик Словенству и свему свету
просвећеном!

* * *

Са свију страна света изроди неки стижу,
Па како који стижу, сикире оштре дижу.

Но слушај! На дну горе некакав тутањ хуји,
Кô да се нешто стреса, као да нешто бруји: —
Олуј се грдан диже, у гору бесно јури,
Кô да се јаду нада, кô да се хитно жури.
И ено већем стиже, гора се пред њим слеже,
А они, што је секу, у страху из ње беже;
За њима громи громки небом се љуто стреме,
А они журно беже, кô сенке какве неме.
Сикире оштре пале по гори на све стране,
А шума хитно диже клонуле своје грање;
Ветар их силан тресе, а са њих гадеж спада
И испод коре саме подгрисак сваки пада.
А небо, плаво небо, над гором сузе лије.
Па сузом својом бистром рањава дебла мије.

Вл. М. Јовановић.

ПОД ЗЕМЉОМ.

Ипоћ је била већ давно превалила. Див-
на месечина; сваку си стварчицу могао
на хиљаду корачаји као на дану јасно
распознати. Од многог пића, које сам то вече
био, тако рећи, приморан попити, бејаш при-
лично загрејан, на ми према томе и фантазија
узе много шири хоризонт. Пшао сам а слабо

сам обраћао пажње око себе: мисли су ми биле
све заузете око разних тема, које се то вече
у разговору и препирци расправљале. Бејаш
силно раздраган па и љут: та је ли могуће —
премишљах — да има и таквога света, који се
бави читањем «свештених историја» и верује
у судбину! Је ли могуће, да има још људи, који

држе, да ће сретно изнети главу из рата, јер имају — амајлију на грудима? Је ли могуће, да има још младих људи, који верују у разна привиђења и живот за — гробом? . . . Из тих ме управо снова трже неки шушањ, погледах и видех, да сам помео пут: преда мном је било старинско гробље. Месечина обасјала мраморне плоче и крстове а на неколико корачаји пред собом угледах разгнуну земљу и неки отвор: бејаше то старинска костурница; басамаци истесани од мрамора водили су доле под земљу. На гробу ни крста ни спомена каква; извесно какав стар и знаменит гроб, на који су случајно копајући наишли. Ја — не знам зашто — али не размишљајући, са демонским неким задовољством и храброшћу, почех се, у глуво доба ноћи при бледој месечини, спуштати онако пијан у — гроб! Ала ћу их — рекох — изненадити све скупа, кад им испричам историју свога истраживања, а онога, који буде посумњао, ухватићу за уши и довући у ово исто доба ноћи у овај исти гроб, у који се сада ја спуштам. . . Међутим бејаш већ доле под земљом; помрчина унутра јака; осетих хладан, гробни задах, застадох за часак, па стидећи се, да сам се уплашио, викнух громко:

»Ако заиста има живота и за гробом, онда на ноге, мртви! Хоћу да проведем ову ноћ у вашем друштву. А кад се растанемо, узећу од најбољег беседника вашег, за успомену, његову лобању!«

Рекох и смело пођох напред; међутим се у помрчини на нешто саплетох тако јако, да сам се једва могао одржати на ногама а да не паднем. Језа ме нека прође кроз цело тело а у исти мах учини ми се као да нека чудновата светлост обасја ову гробницу и ја пред собом угледах старински, од камена истесан, огроман мртвачки сандук. У исти мах учини ми се, као да се капак на сандуку лагано диже и — нисам се преварио! — капак одиста са треском паде поред сандука а из сандука, теглећи се, лагано устаде огроман сув костур. Страшно је било погледати она суха, жута ребра, која си могао пребројати, оне разјапљене вилице, оне празне дупље, у којима су некада биле очи. У сувим рукама држао је огроман мач. . .

»Ти тражиш наше друштво, младићу! — захори се из оних сувих ребара неки подземалски глас — опрости! Нешто сам се поћас сувише успавао!«

Уместо одговора ја пренеражен гледах, како он лагано изађе из свог огромног каменог

мртвачког сандука и седе на њега. Вилице се попова на глави отворише.

»Седи и чуј! — зазвучи некако тупо у гробу и он показа својим сухим кажипрстом на огромни камени капак свог мртвачког сандука. Пренеражен стадох и упрех очи у костур. . .

»Опрости — продужи даље он — што ван мене за поћас нећеш имати више друштва. Све се комшије разишле којекуда, па и мене не би био затекао, да се случајно нисам успавао. . .«

»А, ништа!« — хтедох учтиво рећи али ми се реч смрзну на уснама.

»Ти си — продужи костур — жељан, као што сам чуо, да проведеш у нашем друштву те да чујеш извесно и по коју занимљиву приповетку, па ми је баш жао, што нису и остали ту. . .«

»А, хвала лепо! То јест није нужда за поћас!« — промуцах ја поправљајући се и понова погледах усташено на костур. Њему у место осмеха мало се искривеше суве и жуте вилице. . .

»А да видиш, мени је доста тешко без друштва! Толико векова има, како кости моје леже овде сарањене и таман научим језик једнога народа после неколико векова, кад се дигнем из гроба ноћу, затечем савршено други народ са другим обичајима и другим језиком, који не разумем. Нов свет умире, нови се гробови отварају, нови се мртвачи сарањују, ново друштво добијам, и таман, као што рекох, изучим њихов језик, да се могу са њима споразумети, долази нов свет, нови нараштаји. . . и то вечито тако! —

Ту уздахну костур, па продужи: Ето ту, где је сад незнатна варошица, бејаше негда огромна варош: престоница најсилније државе и царевине у свету! На престолу те царевине ја сам седио! Нисам веровао у ништа, већ у своју силу и мач, који и сад ево држим у рукама. Погледај га добро, младићу! Много је праведних и неправедних живота он покосио а краљевска и царска су га уста са страхопоштовањем целивала. Па ето све прође као сап: историја само што је можда забележила златним и крупним словима моје име —

»Ваше име?« — промуцах збуњен — Нека опрости ваше величанство« —

»Шта, ти га се не сећаш? А јеси ли видио оне силне споменике, који су у славу моју хиљадама радничких руку подигле —

»Споменике?« — запитих зачуђено. —

»Ништа, ништа, младићу!« — уздахну ко-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стур и тужно спусти на груди своју лобању.
 »Нико не зна за њих, па ни за моје име, и
 кога су год спустили у гроб од ово неколико
 векова, сваког сам запиткивао и нико се не
 могаше сетити мога имена а међутим о убо-
 гом сиромашу, што га презреног и мученог ра-
 запеше на крст —«

»О Христу!» ускликух ја —

»О њему! — уздахну костур — когагод
 сам питао, свако је о њему говорио и сећају-
 ћи се њега мирно је легао у гроб —«

»Јер је он — ускликух ја а стара ме сме-
 лост подиђе — проповедао љубав наместо мр-
 зости, благост наместо освете. Он је припо-
 ведао друго царство на земљи људима, у ко-
 јима ће живити само као пријатељи и браћа.

»Па верујеш ли ти у ту науку његову?«

»Како да кажем, то јест« — промуцах ја.

»Ха, ха, ха!« — насмеја се грохотом ко-
 стур — »још није доба за ту науку, још ће
 сила замењивати право, још ће се свет кла-
 њати златному Молоху а глупа гомила војни-
 чкому мачу.«

»Па ипак,« викнух ја одушевљено, »ја веру-
 јем у Бога, у силу ону, која је све ово створи-
 ла, у његовог сина, кога на крсту разапеше,
 јер верујем у вечиту љубав, и светог духа,
 који ће увек свет изводити на прави пут, који
 ће му отворити очи те ће се једног дана покло-
 нити оној истини, коју су му отац са неба и
 син са крста исповедили.«

Умукох и пренеражен од свога сопственога
 гласа погледах на костур: он беше стао крај
 свога каменог сандука, мач му испао из руке

а у исти мах чух над нашим главама — то
 не беше машта! — кор анђеоских гласова где
 запоја: Слава во вишњих Богу!

»Пријатељу« — викну костур — »ја немам
 више нужде тумарати по овом свету! Са том
 вером могу слободно отићи на небо: врата
 рајска неће бити затворена од мене. Хвала ти!
 А за успомену ево ти, по твојој жељи, моје
 лобање! Не треба ми! Целог свог века старао
 сам се, сву сам силу употребљавао само на то,
 да одржим своје телесно биће; у тој сам
 цели клао, убијао, дизао величанствене споме-
 нике, на којима је мој лик урезан био, али
 овде под земљом уверио сам се, како је све
 то прелазно и краткога века, и да има нешто
 јаче и силније, нешто, што је вечито, а то
 је она сила, која све ствара и у своје вре-
 ме руши, сила, која је и мене подигла и са
 царскога престола у прах и пепео претворила;
 даље љубав спојена са њоме, која треба ве-
 чито да везује срца људска и она последња,
 која нам отвара очи, да можемо прве две ви-
 дити и разумети, коју треба неговати, поштовати
 и клањати јој се, а то је — Дух свети.«

У исти мах својом сувом коштаном руком
 откину с врата сопствену лобању и пружи ми
 је; ја дрекнух и полетих из гроба напоље.
 Зора беше у велико овладала, свет је врвио
 улицом. Стадох за часак, док се не повратих
 мало од страха, па онда погледах на гробни-
 цу! Она беше земљом покривена. Да ли сам
 сањао или својим рођеним очима сва та чуда
 видео, не знам. Али се ипак враћах кући лак
 и весео, као са крштења.

М. Ј. Илић.

* * *

То је било, сећаш ли се? пре милијун можда лета,
 Кад још нигде није било ових људи, овог света.

Ја сам био сам господар од звериња и од тица,
 Ти си била, миље моје, моја лепа невестица.

И сада се живо сећам на тихотно једно вече:
 Ти почиваш на мом крилу, а ниже нас Гапгес тече.

Као стражар тавне ноћи бледи месец тихо сјаје,
 А прохладни ветар душе са висова Хималаје.

Он разноси слатки мирис и лелуја косе твоје,
 А ти спаваш, слатко сањаш, моја ружо, цвеће моје!

Око мене никог нема, нити чујем каквог јава,
 Небо ћути, земља ћути, све спокојно, мирно спава.

Само негде у даљини чудновати крик се оте,
 И забруја у тишини пун ужаса и страхоте...

Ја сам знао откуд усклик: То бенгалски тигар риче,
 Или демон оковани подземнога бога виче —

А на чистом, плавом небу бледи месец тихо сјаје
 И прохладни ветар душе са висова Хималаје.

Војислав.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

МИЈА БРОДАР.

П Р И П О В Е Т К А И З Б А Н А Т А.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

пуштала се лена, богата јесен. Изгледаше као кренак, здрав старац. Сунце је малаксавало. Још неколикохвати, па ће да зађе.

Ено га, рони у неизмерне дубине васеленске, а месец се спокојно диже са истока, да посребри, што је досад златно било, и да проспе по нашем селу мир и покој.

У природи јесен и вече, а у оној кући на ћопку са великим забатом на крају Бродаревог сокака све као да одудара јутарњим пролетњим мирисом. У соби на клупи седи плав, висок, коштуњав човек правог српског лика са дугом косом и држи у наручју пуначко женско дете, а на колелу цупка синчића од три четир године. Око њега се игра једна још старија девојчица, а још старија кћи помаже у кухињи матери при вечери. Најстарији син Гавра, момче од својих осамнаест година, намирује напољу марву.

То је породица Мије Бродара.

Она мала вије се као чиков у наручју свога оца и кличе од радости, па чува оца за бркове, јер ретко је задеси срећа, да је отац на руке узме. Син му броји дугмад на прелуку а кћи села уз оца па ухватила мачку и игра се њоме.

Мија је данас довршио бербу кукурузњу. Летина је богато понела. Газдалук Мијин стајао је у најлешем цвету. Са озбиљног а често и суморног лица Мијина сијала се радост и душевни мир. Мислио је Мија лене мисли: како ће ове године купити три четир ланца земље, па до године или до друге, ако година прихвати, опет толико, па ће оставити сваком сину толико сермије, колико је њему од деде остало. На јави је сањао о сретној будућности и духом је обгрлио сву своју породицу. Своје невинашце чвршће је притиснуо на груди, па га је онда предао матери, снаш Јели, а синчића је још држао на колелу.

Снаш Јела је зготовила вечеру, чорбастих резанца и каурме. Цела се породица скупи у кући да вечерају. Старији поседаше на сточици, млађи на земљу, а најмлађу Невенку метнуше у сталац, да им пева, док они вечерају.

Вечера се пушила, а Мија се диже, прекрсти се и захвали се Богу у молитви, што је сав усев овогодишњи сретно збрао. Затим опет седе.

Мали Миливој чим сео, а он пружи руку за једним батаком, ал га нана по руци:

„Чекај мајки, да прво оде пара Боги.“

Мија је гледао свог синчића са уживањем. На

њега се срећа сменила. Чисто гледи, како му деца прирашћују, радна снага му се умпожава, а добро све једнако напредује. Све му је на миру, а за њега и нема друге среће.

По вечери изађе Мија напоље у дворинште. Са задовољством погледао је на кукуруз, што се са гувна жутио. Мија је погледао и даље.

Уврх баште млела му је сувача. Њен клевет тако је мило одјекивао у вечерњој тишини. Слушајући је сећао се Мија свога деде, који је ту сувачу подигао.

Само један изглед наоблачио је ведрину лица Мијина. То је била кућа његова првог суседа, сеоског кнеза Иве Вармеђаша. Бродареви се још од давна не живе добро с Вармеђашима, па ни Мија са Ивом. Не би чисто ни погледао на ту кућу. Зато је и посадио уз њу и уза зид дрва и зову, али опет мора поглед често да падне на кућу његова непријатеља.

У тај мах отворише се авлијска врата, и унутра уђе Леонтија црквењак.

„Добар вече.“

„Добар вече.“

Још рекоше неколико обичних речи, понда ће Мија:

„Које добро, чича-Леонтија?“

„Та ето идем по селу и наређујем за прву недељу, што долази, црквену скупштину, па сам дошао, да и теби кажем,“ рече старац и накашља се мало.

„Па добро, чича-Леонтија, добро. — Него дед Гавро, донеси чичи — тако га је звало цело село — мало ракије.“

„А за што се сазива скупштина?“ опет ће Мија.

„Хоће да се разговарате о поповској плати. Неће више попови, да им се плаћа по старом, већ по новом у новцу. Поред тога мал те неће бити реч и новој школи.“

„Аха,“ рече Мија и шмркну. „А што тако? Шта вали по старом?“

Црквењак само слеже раменима и напи се ракије.

„Е, е,“ опет ће Мија, „па докле тако? Ником није доста плате, свако тражи више. А откуда? Та народ је и онако сиромаш, не може да живи,“ и Мија стаде вртити главом.

„Право имаш, Мијо,“ рече црквењак и страшљиво се окрене према вратима, да види, да ли когод прислушкује.

„Не ваља им посао, не ваља,“ рече Мија. „Све нешто ново измишљају, а у старо време све је то боље било. Штогод је ново, не ваља.“

„Тако је, како да није,“ рече чича Леонтија, кога је ракија мало окуражила била. „Већ је ево тридесет година, како сам црквењак, али тог чуда није било. Мало, мало, хајд Леонтија, скупљај скупштину, а Леонтија се мота по целом селу, док не пађе све скупштинаре код куће. Красно је било, док није било те скупштине. Е, али шта ћеш, кад не мож' да буде друкчије.“

Црквењак се диже. Напио се ракије, па иде даље скупштину наређивати, док га можда под теретом година а и многе ракије ноге не издаду.

Мија уђе у собу.

„А што је био чича?“ запита га жена.

„Зове ме у скупштину.“

„Па хоћеш ли ићи?“

„Не знам ни сам: и хтео бих и не бих.“

„А што не би отишао? Треба да идеш. Нек се и твоја чује на дивану. Зашто да будеш последњи? Иди па им кажи, шта не ваља. Покажи томе — ту се окрете претећи претом кнежевој кући — да не мора све бити по његовој вољи. Та што ја писам човек, ја би им све, све казала.“

Снаш Јела је тако мудровала, јер јој је отац, Мијин старац, био председник црквене општине, а сама је радо бивала у свакој чорби мирођија.

Мија је ћутао, затим је отишао, да надгледи марву и своје добро, па је онда легао.

Породица Бродаревих.

Породица Бродаревих једна је од најстаријих у селу. По домаћем предању, колико се сачувало, преселила се из Старе Србије прво у село В. а оданде у Сумраковац.

Најстарији члан, што је у Сумраковцу ударио темељ породици Бродаревих, звао се Илија Крајников. Мија је био унук чича-Јоце Бродара, оног славног Јоце Бродара, по чијем се имену и данас крајњи сокак од источне стране зове.

Умр'о је сиромас, Бог да му душу опрости.

Био је уважен човек у селу. Бирали га и за кнеза.

Таки је био, као и Мија, висок сув наводан, само је био смеђе масти. Косу је плео у курјуче по старој моди Срба Банаћана. Чича Јоца још је био виши од Мије. Један шаливчина рекао је, да су га зато бирали за кнеза, што је био голем. И био је душе ваља голем, али и поштен човек. Сви се с уздахом сећају његове кнежевине. Онда је правда владала у селу. Онда је било друкчије, а и могаше бити друкчије: друго време, па други, брате, људи. Није онда било те неваљадџи, а ако се баш кадгод деси, да ко прекардаши или закоси у туђу њиву, на мацка с њим, па му одвали петнаест ил двадесет. А чича Јоца је био оштар човек, љут човек. Зло су доле од њега

зазирале. Нису забадава паметни људи казали: не боји се свака пуша Бога већ батина. „А гле, нестаде старих обичаја, па нестаје и поштења. Свако ти се оштрио, не поштује се закон, млађи се не уклања старијем, дошло је последње време...“ тако мишљаху старовоље, тако осећаше и Мија Бродар.

Па још нешто. Свет је онда лакше живио. Било рита, па беле марве доста, па доста рибе. А кад се скоца и стегне зима, да камен пуца, поврви свет из села, да сече трску.

Тај је посао још најволио Јоца Бродар. Узме срп, збаци кожух, па сече у кошуљи трску, сав се озноји, а на бркове му се нахвата иње.

Кад гране пролеће, Јоца седне у чун, па броди ритом преко и уздуж њ хвата рибу. Од туда су га и прозвали бродарем, па је тај надимак прешао и на његове потомке.

Сад нема више рита. Дошао спахија, довео неке инцинире — послала их, вели, царевина — те ископаше канал и одведоше воду из рита. Спахија препорао рит и начинио од њега плодну ораницу, да је царевине вредила, а Сумраковчани остадоше као риба на суву.

Не могоше с отим сложити. „Откуд му право?“ рекоше, кад нико не памти, да је рит други ко уживао осим нас. Нек докаже спахија своје право.“

Ту је онда био велики процес. Дуго се прели сељаци са богатим спахијом Веронићем — читавих десет година. Сумраковчани издадоше своје фишкалу многе стотинарке и опет најпосле изгубише парницу.

„Треба ићи цару,“ чуо се глас.

И одмах се пошље депутација цару, да пред њега изнесе своје јаде, и потражи у њега правце.

У тој депутацији био је и главом Јоца Бродар, јер се тај процес свршио беше некако за његове кнежевине.

Нико није знао, куд је депутација ишла, и шта је радила. Неки рекоше: „Казало је цар: Биће, биће, само ви идите својој кући.“ Још се веле са свима руковао и питао их, како народ живи.

Само чича Јоца Бродар рече: „Бадава, браћо, није наше, па није.“

„Шта није, а откуд да није, кад ми сви знамо, да баш јесте,“ грукнуше многи незадовољници, јер им се није допадала реч Јоцина. „Гле Јоце Бродара, а ми се у њега још највише уздали.“

„Мора да су га подмитили“, викнуше Јоцини непријатељи, а највећма се чуо глас Симе Вармеђаша. Тај је глас дубоко засекао у груди поштеног Јоце Бродара.

Други рекоше: „Није подмићен, него су га преварила господа“, јер су знали, да је поштење Јоцино чистије и од злата.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Говорило се и шапутало по селу свапта, а чича-Јоца је седио увек код куће, па је опет све знао, шта се о њему говори. Било је добрих и рђавих пријатеља, који су му то дојављивали.

Није више ишао у цркву. Ретко си га могао видети, да се надвири над тарабу, од које је главом био виши, и да погледа на сокак. И онда се људи нису могли доста начудити, како је старац дошао чисто при у лицу.

Умр'о је има томе пет шест година. До смрти је уздисао за ритом и оним старим животом. Колико је старо доба волио, толико је мрзио спахију, што је заузео њихов велики рит. Та да им је оставио бар... Ал не, само да им није ископао јарак баш уз село, те не може ни пиле да изађе на излаз.

Слутито је неки нов рат. Он га је желио, да покаже, какво је поштење осрамоћеног Јоце Бродара... Али му се не даде прилика, да опере своју љагу.

„Бог да му душу оцрости“, говорили су они исти, што су га сумњичили. „Таквог кнеза неће ни наша деца дочекати“. Сви су га испратили до гроба. Што је више времена пролазило од његове смрти, све су га више хвалили.

Мији је остало од деде двадесет ланаца земље. Оца није ни запамтио. Умр'о је млад на две године по рођењу Мијину.

Земља та била је добра, па добро рађена.

Поред ње наследио је Мија од својих старих вредноћу и многе обичаје. Домаће предање чувао је недирнуто. Гинуо је за старим временом и старим обичајима. Свога деда-Јоцу поштовао је као свеца.

И носио се као деда. Доламе и чојаних чакшира није никад понео, већ увек кожух ил јанкел и чакшире од сукна, што га је снан Јела откала, а мајстор Митар, сеоски писмоноша и фарбар, офарбао. Косу додуше није плео у курјуче, али ју је дужу пустио него остали Сумраковчани.

Кад му дође свети Игњатија, крсно име Бродаревих, донеће Мија готово пуна кола рибе чак с Тисе (јер сад је ближе нема) и држаће велику част. Што иначе заштеди — а штедљив је био — то ће тог дана потрошити. Без рибе и резања колача није прошао светац у тој кући.

Његове обичаје морали су и други да поштују, да га не би увредили. Пона, кад би купио бир, ил ешкоти депутат учитељев и друге општинске порезе, никад не би пошли за Мијом на таван, јер на његов таван није никад туђа нога згазила, ни слугина. Таки је адет био код његова деде — таки је и код Мије.

Држећи се верно старог реда, није се хтео возити на гвозденим осовинама, већ се држао дрвених.

Што му је у кући требало, то је у кући и про-

изводио. Со и још неке ситнице куповале се. Јело се киселило киселицом, те ни сирћета није морао куповати.

Нада све вредноћа је главна црта Бродареве породике. Од вајкада не зна се у тој кући, шта је лењост. И најмање чељаде привређује по нешто.

Свака радња мора се лепо и чисто израдити. Ако се камара жита не садене људски, Мија је раздева и лешне садева. Кад је неко приповедао, како се жена и муж код једне њиве препирали, да ли је кошена ил стрижена, приметно је други неко, да је то морало бити код њиве Мије Бродара.

У крчму Мија није никад ишао. У опште ретко је куда од куће одлазио осим послом, или у најближи комшилук. Недељом после подне отишао би Мија на рогаљ на диван, да чује, шта је ново.

У општинске ствари није се мешао. Он је човек за послом, нема кад о своме хлебу туђу бригу водити, ни сеоске парнице расправљати. Његов покојни деда говорио му је, да се прекрсти од варошке куће.

Нудили га његови сељаци, да га бирају за кнеза. Аја, ни осолити се Мија. Што веле: седи код своје куће, води своју бригу и оре своју њиву.

На дивану.

Био неки јесењи светац, после подне. Људи се скупили на рогаљ чича-Јове Јовина на диван, да мало претресају сеоске новости и политику. Ту је чича Јова, Мија Бродар, Пера Стојанов, Ђока Ердељан, Митар колар, Пера бербери и друге комшије.

Разговарало се о овогодишњој жетви. Све је добро родило.

„Ех, кад би свака година понела као ова, па да нас види Бог. Не би било толико сиротиње. Е, али шта ћеш, кад ето ових последњих пет шест година не знаш која гора од које. Шта вреди по једна добра на пет рђавих. Па да не осиромашимо. Та осиромашимо још горе. Тешко је време дошло, а доћи ће још и теже. Ал ваљда је таква божја воља. . . . тако се вајкао ча-Милован Свиланов.

„Није то тако,“ узе реч мајстор Митар колар. „Било је, хвала Богу, и пре рђавих година, па су наши стари опет много боље живили него ми. Памтим ја — био је већ стар човек — и добрих и лоших година, али оваке сиротиње не памтим, а многи сам свет прошао, кад сам био у фандровки. Није, него су нас убиле те силне машине и фабрике. Пара нас је убила, нас сиромашне људе. Коњ не може да се држи са железницом, ил с ораћом и вршећом машином. Чизман не може тако јефтино да ради као фабрика. Нема посла, мора да ради летину. Али где ће да ради и летину, кад спахија све ради машином. Не може ни паор човек да добије радње. Надница мала. Ма-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

шина, машина свему је крива. Не можемо ми с машином“.

„Ех, а што да не можемо? Ко је вредан, тај може“, рече Мија Бродар.

„Не мож, не мож, Мијо“, опет ће мајстор Митар.

„Све је то ништа“, пата ће чича Јова Јовин, „и порција нас највећа тре. Та нас је и изела. Сваке године све је већа. Ако имаш мало зрна на тавану, скине ти горчило у штајер, однесе ти ћилимове и перје испод тебе, прода ти коње и кола, па шта ћеш онда? Ал само нека тај горчило дође мени у кућу, па нек ми пође на таван, чича Јова ће му показати, па чији ће се таван пењати“.

„А што је порција тако велика?“ запита неко.

„Што је велика“, одговори писмоноша Петар. „Велику војску мора да држи наш цар. Боји се од Руса. Херман Чивутин говори, како стоји у новинама, да ће Рус да иде на Цариград, па још преко Беча. Још каже Херман: А шта он има с Бечом? Боље нек седи с миром“.

„Зар баш преко Беча?“ запита неко.

„Преко Беча, да шта“, одговори писмоноша.

„Него да шта ти мислиш“, дода чича Јова с ваљним лицем.

„Није тако, прво ће на Цариград, па онда на Беч“, рече озбиљно Пера берберин.

„Није, него баш преко Беча“, рече чича Јова, и погледа Перу преко рамена.

„Хајд нека је на твоје, чича-Јово“, рече берберин и погледа с подсмехом на страну.

„А хоће ли Рус отети од спахија њихове спахијске, па нам повратити нашу земљу?“

„Е, а да шта ће?“ неко ће из друштва. „Да што би иначе долазио? Каже ми пре један Маџар, мој човек, из Маџарфалве, и они би волели, ма ко да дође, само да их избави од спахија и од Чивута“.

„Чивути, Чивути! Каже да су отровали једног руског цара, па их овај сад здраво мрзи. Не да им да продају лекове ни да буду доктори. Све ће да их протера из свог царства“.

„Биће“, опет ће неко из друштва, „велик рат. Људи ће људе убијати због парчета хлеба“.

„Тако говоримо“, узе сад реч црквени певац Мирко. „Крив нам је овај, крив је онај, а највише смо ми сами криви. Ето и Шваби не роде године, и њему је велика порција, и њему сметају машине, и њему стале спахије за врат, па они опет добро живе. Али код њих нема пијанке, нема свадбе по три дана, нема свечарства опет по два три дана, нема такве даће, нема процеса, нема тако скупе ношње као у наших девојака, па зато боље живе. Гле, како нам се девојке дале на моду, као помодарке, па све свила и атлас. Ми смо највише криви нашем сиромаштву. Да се одучимо од тих обичаја, па да нас види Бог.“

„Лепо, лено, видим, откуд ветар дува. То те је, Мирко, ваљда попа научио. Чудо господарима, што њихове девојке не могу да утеку од наших, видим ја. Не држи свечарство, не држи свадбу, не држи даћу, па шта онда? Ваљда тако, као мој комшија Шваба. Дошао с венчања, па копа у банти. Та држали су и наши стари даће и сватове, па им опет добро било“, рече чича Јова.

„Држали су, али не тако као ми“, одговори Мирко.

„Право има Мирко“, потврди берберин Пера.

Нато ће један из друштва:

„Па добро, једни кажу: осиромашили смо због перодних година, други: због машина, трећи: због спахија, па због дација и наших рђавих обичаја, па сад опет не знамо, зашто смо осиромашили“.

„Ни због једног ни због другог, већ због свега заједно“ рече досетљиви берберин.

У то искрене од некуд кишбирова Сима Шарап.

„Откуд, Симо?“ запиташе га неки.

„Из вароши“, одговори Сима и окрете се на једну страну да запали лулу.

„Шта је ново у вароши?“

„Тамо читава комендија. Натарош дао затворити Саву Аврамовог“.

„А што осрамоти поштена човека?“

„Што је и он њега осрамотио. Дошао па ниште од њега сто форинти, што му је, вели, дао, да му избави сина из катана. А сад, кад му је син, вели, остао солдат, нек му врати његове новце. А натарош се богми, да није видио ни форинте, а немоли стотинарке. И биће да није. Тако, што је Сава тражио, и нашао је. Викао, док га нисмо затворили у бувару“.

„О, о, гле како осрамоти поштена човека“.

„А што му не враћа новце?“ запита Мија Бродар.

„Како да му врати, кад није ни примио?“ рече кишбирова Сима.

„А што би човек искао, да није дао?“ рече Мија вртећи главом.

И други су вртили главом, а то је значило: није чист посао.

„А шта је то са поповском платом?“ запита у неко доба чича Јова. „Нешто се и о томе чуло. Хај Симо?“

„Е чича-Јово, хоће попови, да им се плаћа издаје по новом. Неће више бир. Тако стоји, веле, у респкрипту...“

„Плаћаћемо ми, као што смо и досад плаћали, упаде у реч чича Јова, а и Мија Бродар махне главом у знак одобравања.

„Није то тако“, опет ће Сима. „Тако је закон изишао још пре две три године, и цар га је потврдио“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Без нашег потписа не може нас нико натерати. Пећемо да пристајемо. А шта је опет тим поповима?“

„Веде, бир се не плаћа, па не могу да живе.“
„А како су досад могли живити?“ испречи се чича Јова. „Шта се не плаћа бир? Ето ја плаћам увек мој бир. Није то жито, већ као злато“.

„И ја плаћам,“ рече Мија.

„Плаћамо сви,“ рече још неко.

„Нећемо ми друкчије, прихвати опет чича Јова, који је већ поодавна чуо, шта попови говоре, те је ђутећи и ђутећи једва најпосле дочекао прилику, да каже, шта мисли. „Гле јако. На то су дошли. Ми их писме звали, сами су дошли. Ако неће, паћи ћемо ми нама попове по старом“.

„Е, не знаш ти, чича-Јово, како то иде. То је закон, па тако мора да буде...“

„Ко не зна, ја не знам?“

„Да бог-ме да не знаш. Не мож ти то ни знати... хтео се изговорити Сима.

„Па ја не знам, јел’? Ја не знам, стар човек, а ти знаш, што ти је отац свињар био. Него кад умеш тако лепо да приповедаш, дед приповедај, што су ти оца звали шараном и што ти тебе тако зову. Ево ја ђу ти казати. Твој отац украо у по дана рибару шарана с кола, па после остао шаран... Па ти боље знаш него ја, хај?“

Чича Јова се здраво ражљутито. Испљувао је сву околину, јер му зуби нису били сви у реду. Шта се та гоља нашла, да брани поп-Стеву, коме он, Јова Јовин, неће никад опростити срамоту, што му је једаред нанео. Било је приликом једне врбице. Ишао свет по врбицу, па кад је попа на једном раскршћу осветио врбицу, стао ју је народу раздавати. Била

је прва гранчица са лепом првеном пантљичицом — лепа гранчица. Чича Јова, најстарији човек у селу, пружи руку за врбицу (срце му гракнуло баш за том гранчицом) а попа се окрете од њега и да грану чича-Николи грку. Чича Јова је хтео у земљу пропасти. Он, такав газда, а најстарији човек, па да га попа тако осрамоти. Бар да није руку пружио... Од то доба да не види попу. Од њега није хтео више примити причешћа. И у цркву је ретко ишао, а Николу није радо гледао. А сад му се дала прилика, да попу натрупи.

Сима је пакосно гледао чича-Јову.

„Мој отац био је свињар и украо је шарана, а шта је био твој отац? Мој тек није никога па друмовима дочекивао, а твој? Но то ћеш ти боље знати“.

Рекао Сима, али се одмах смотао, па отишао.

Чича Јова одмах ушао у авлију. Од чуда и од једна занемлио је. Сав је био блед... За живот главе неће он сад пристати, да се поповима плаћа по новом.

Људи су одобравали чича-Јови. „Шта није право тим поповима? Још и њима да плаћамо у новцу. Није доста, што плаћамо толики штајер, па на Тису, па на Бегеј, па на шљунак, па општински порез. Сад и њима новац. Јефтино им жито па хоће новце.“

С таквим мислима разишли се људи с дивана.

И Мија је отишао кући. Ни њему се не свиди, шта се хоће. Ништа сад не ваља. Пропеваљали се свет. Како стоји црква и школа? Нит ко мари, нит ко хаје за њих. Порта одграђена; вијају се вашке око цркве. А школа стоји као циганска.

Веле, да су га изабрали за скупштинара, што је црквен човек. На отићи ће у скупштину, да види, шта се тамо ради, да види, шта пише у томе решкрипту, па да им каже, шта му је на срцу.

(Наставиће се.)

ПОЉУЊИЦИ.

Љуби, душо мила,
Ни часа ми не стој!
Та што си очи скрила?
Не бој ми се, не бој!

Гле само, како знадем
Љубити дивно ја,
Гле само, како крадем
Пољунце: један, два.

Гле, како грлим јако.
На груди пада груд.
О, никад нисам тако,
Па сад ме мори жуд.

Ох, љуби и ти, љуби,
У око, у чело, —
Ни часа ми не губи,
Голупче весело.

Макар ми зајам јако
За свагда поврати,
Тек љуби, грли тако,
Ох, грли, здравља ти!

Н. В. Ђорџић.

ЈАБУКА.

ЦРТИЦА ИЗ ХРВАТскоГА СЕОСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО НИКОЛА КОКОТОВИЋ.

седеља је. Пред опћинском кућом у мјесту С. скупио се лијеп број сељака из оближњих села. Неки су посједали на тратину, неки на клупу, намјештену под липом, која је управо у цвијету била, те је угодним мирисом напајала свој околини. И ја сам сједио на клупи, а крај мене Миле Јошић, људина од ока. Он је водио главну ријеч, то јест, тужио се на злу љетину, на велики порез и распиткивао мене: како је у Загребу, и хоће ли доскора бити рата?

Кад је настала подуља станка, употребим прилику, да упитам Милу о пекаковој размирици, што ју је имао са својим сусједом, и која у мало да га није стајала његове русе главе.

- Миле, ти без руке? — упитат' ћу ја изненада.
- Како видите, господине.
- А зашто не даде врагу мира?
- Како бих, господине, кад је моја била?
- Али, што ћеш, њих је више, они су јачи, а ти знаш, да сила кола таре.

— Е, господине мој, не пита се ту за силу, кад је човјеку своје бранити . . .

— Добро, добро, ал је ли вриједно било да сакат останеш?

— Би ли ми вјеровали, господине, да бих ја за њу и главу био дао, тако ми је мила била . . .

Сељаци се згледаше, а ја помислих: овај често раби ријеч „господине“, као да је Француз.

„Пи . . . пи . . .“ Тако је Миле тешком муком повлачио дим из своје лијепе, велике луле.

— Ево ти смотке, можда ће она боље димити.

— Хвала, господине. Гле, како је лијепа, ма и сам би ју цар запалио . . .

Ја му понудих ватре и умолих га, да каже, како је руку изгубио. Он каже:

Кратка је то приповијест, господине. Кад желите, драге ћу вам воље казати.

Неке године одем ја у Босну. Пошла војска, на прегла и мене. Ја нисам плашивица, ал, вјерујте, није ми се дало под пушку. Гријехота је пуцати на људе, а поготово на браћу. Ну што ћете: заповијед је заповијед . . .

Отишао ја у Босну, а отац ми остао код куће, да господари. Био је он добар радник и ваљан господар. Док сам ја био у Босни, продао је он нашу кућу и земљу, те купио уз моју приволу грунт Ива Рашића. Знате, Иве је пао у боју, а жена му, како је била сама, продала све, што је имала, па пошла к оцу и матери у м—ску опћину.

Мој отац уредио и обрадио купљено имање, да га је била милина погледати. Година је добро понијела и било је свега. Дошао и ја, хвала богу, жив и здрав кући, те преживјесмо годину дана кано у рају. Отац ми био сретан, што сам се здрав повратио и што види, како ми је лијепо господарство привриједио тако, да уз ишто мара нећу жељети корице круха.

Али то блаженство не потраја дуго. Отац ми умрије, а ја остадох сам са женом и са своје дјеце. Сусједи режали на ме кано пси на вука. Жао им било, што сам се ја, који сам дошао из другог села, домогао најљепшега кућишта.

Једини Мате Франковић лијепо се са мном слагао. Он ми рече, да је Иве Рашић, док је био жив, брао јабуку на крају моје оgrade. Ну сад да ју беру Дамјанићи. Они су лукаво премјестили плот, те је сад јабука на њиховој страни . . .

Ја то чуо као данас, а већ сутра дан у зору скочим на ноге, зовнем два тежака, те станемо премјештати плот, како је прије био. Тек што смо се нас тројица примила посла, зачу се вика од куће Дамјанићеве. Одмах затим и запитам их, што би ради?

„Човјече, јеси ли ти луд?“ одговорише они.

„Нисам ја луд, већ сте ви отимачи,“ откренем им у брк . . .

Кад Јуре зачуо те ријечи, устобочи се преда мном и замахну руком.

Ја скочим као бијесап и да ћу га за врат.

Наста комешање. Било би и крви, да није било мојих тежака. Они нас раставише.

Пошље ручка запутих се до опћине. Кажем начелнику, што је и како је.

Он ми рече, да не дирам у плот, док повјеренство не одлучи, што је чије.

На те ријечи умирим се посве.

Чекао сам мјесец дана, да чујем, што ће господа рећи. Ал залуду моје чекање.

Отидем опет до начелника.

„Одлази кући,“ отресе се он, „ствар је код суда. Ја ти не могу помоћи.“

С одговором нисам био задовољан, јер сам се бојао, да ћу чекати најмање до Божића. Знао ја нашу господу! . . .

Прође и други мјесец дана, а ријешења нема.

Примакла се јесен. Јабукe су дозреле.

Узмучио се ја: не знам, што да радим . . .

Једне ноћи није ми се дало дуго заспати. Лежао сам у штабљу и размишљао, како напасник

не да човjekу никад мира. Данас савладаш једну за-
 www.пријеку са већ сутра ето их стотину других. У то
 се помолио и мјесец иза горе. Сјаји се кано талир,
 кад изиђе испод чекића. Мени је мјесец мио још од
 дјетињства. Ја га радо видим. Загледам се у њ, а
 он кано да се умањује; тренем оком, а он кано и
 прије. Мало по мало поодскочи од горе, а ја га ни-
 сам могао више кроз пукотину видјети. Тек мотрио
 сам његове веселе зраке, које су играле по крову:
 појављивале се и ишчезавале према тому, како
 се он уз небо усније и како оне коју пукоти-
 ницу нађу.

Забављајући се тако, сјетим се и Пера Марића,
 сина капетанова. Кад је свршио школе, вратио се
 кући. Био је ученији од нашега попа, а блијеђи од
 ове моје кошуље. Носио је памук у ушима. Ма, да
 си право духуо, он би се био срушио. То од њега
 школе учинише! Тај исти Пера бојао се мјесеца
 кано, буди бог с нама, нечастивога. Чим би и слу-
 тило, да ће мјесец изаћи, он би се снуждио; не би
 се насмијао, да му дадеш дукат. По ноћи би затва-
 рао и застирао прозоре, да ни дашак не би могао
 унутра. Најпошље тога Перу сахранише, био је још
 млад кано кашља...

Ал, што ја то вама бајем попут какве бабе! Него
 гдје оно престадох? Ах, да, сјетио сам се...

Лежим ја мирно, кад ал на једноч зачујем не-
 какав шушањ...

Шта је то, упитам се. Није ли пируо какав
 вјетар?...

Није... Вјетар не шуми тако...

У то се досјетим јаду — Дамјанићи тресу јабуку...

Скочим на ноге и зграбим пушку...

Један... два... три — и пушка плану...

Наста мук...

Знао сам ја, да није ником ништа, јер сам опа-
 лио у зрак. Мислио сам, сусједи ће побјећи, док
 чују пушку.

Али они не побјегосе. Најприје се запањисе, а
 онда грохотом насмијаше. Били су ваљда и на то
 спремни, док се на крају одлучили.

„Лопови, што то радите?“ викнем ја.

„Беремо своју јабуку,“ одврате они.

„Зашто је не тресете по дању?“ упитам по-
 ругљиво.

„Није нас воља,“ одговори Јуре Дамјанић...

Кад сам чуо његов глас и његов одговор, ускипи
 сва крв у мени... Изгубим главу, зграбим сјекиру
 и полетим до њих...

Покласмо се љуто... Они су били јачи. Један
 ме од њих, не знам право који, дохватио тако не-
 мило по руци, да ми је одмах протрнула, за тим је
 бризнула крв. Даље се нисам могао борити.

Добро се и свршило, кад ми главе не разлу-
 паше. Рана ми се дала на зло. Морао сам поћи у
 болницу, гдје ми руку отпилише... Тако ето, госпо-
 дине мој, изгубио сам ја своју лијевицу. —

— Лудо си је изгубио, — рече један старац.

— Нисам, стриче, вјерујте ми мени. Ја сам учи-
 нио, што сам морао чинити. Како бих ја могао до-
 пустити, да други ужива моју муку, па да ми се уз
 то смије и руга, да сам кукавица. Мени је мрзак.
 Ко се за туђим лакоми, а још мрскији, који своје не
 брани...

Двојици младића, који су стајали у близини, си-
 нуше лица, успламтише очи... Они су пристајали
 уз Мила.

— А што учини котарски суд? — запита један
 из друштва.

— Што учини?... Досудио је мени јабуку. Ал
 да видите несреће! Сутрадан иза оне кржаве поћи
 дошло је повјеренство... Да је само дан прије при-
 сјело, био бих ја сада читав човјек, — имао бих
 обадвије руке

Ми се насмијасмо.

— Гле, ено моје Марије! Збогом, људи; ја идем,
 да купим нешто хране за дјечицу.

— Поштен човјек! — рече један сељак, кад је
 Миле поодмакао за неколико корака.

— Поштен, ал несретан, — придометну други.

— Како то? — упитам ја.

— Довео је змаја, а не жену у своју кућу.

— Пак?

— Пак несретно живе. Њој се не да мировати
 код куће. Често полази у град. Он штеди, она ра-
 сиње, и тако ето готова зла...

Мало касније сједио сам сам под липом. Читао
 сам новине.

У то изађе Миле из дућана и упита ме:

— Кажите ми по души, господине, јесам ли, бра-
 нећи своје, изгубио у лудо руку?

— Ниси, — рекох му без оклијевања, јер сам
 управо у тај час мислио о оној реченици, која каже,
 да народ није вриједан живота, који напусти своја
 права, који макар и крвљу не брани међа своје
 отаџбине.

Милу је развеселио мој одговор.

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

НИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

П И С М О VI.

Б. 23. Јунија 1886. год.

Поштована госпођо,

18. Октобра кренули смо се из Клисуре у Пирот. Пут води преко пуне планине. Нигде села, нигде живе душе. Цео дан падала је хладна киша, са снегом помешана. Дрхтасмо целога пута. Бесмо помодрили од влаге и зиме. Сваки је пушку обесио преко леђа, руке турнио у џепове од панталона, и само би их онда извадио, кад би од маркетендра узео ракије да пије. Кад се сетим тога дана, још ми је и данас зима, још се и данас грозим.

Пирота још никако нисмо могли догледати. Чим би кога срели, питали би: колико има до Пирота, а одговор је, почевши од Клисуре, па све до Пиротске долине био: тако два сахата. А та два сахата протегла се као читава година.

Напоследку дођосмо до Пиротске равнице. „Море, море!“ кликнули су радосно Ксенофонтски војници, када после дугог и дугог лутања, после тешких претешких патњи сагледаше жељено море, које ће их превести у Јеладу. „Ено Пирота!“ кликнусмо ми, када онако уморни, озебли, прокисли, гладни, жедни сагледасмо Пирот, где ћемо наћи и одмора, и еклиништа. Но синавши у долину не пођосмо пут Пирота, него скренемо с друма десно и упутисмо се у село, које се дели на три краја: Блато, Лопаницу и Церовик. Село је велико. Цркве и школе нема. На богомољу иду сељани у оближње село Костур.

Сутрадан кренусмо се из Блата и дођосмо у село Расницу. У Расници проводосмо недељу дана. Лепо село. Лежи између два брда. Кроза сред села тече повећи поток, Расничка река. По целом су селу засађена дрвета, те кроз њих провирују куће. Кад се човек попне на оближње висове, види брдо Бабин зуб — почетак Балкана. О томе ми брду причаше један сељак, како је у тој околини живила нека баба, по имену Марта, која се непрестано свађала и „противила“ *сеику* (фебруару). Тако када би три дана пред Младенце (који падају 9. марта), она не обзирући се на то, што сечко имађаше још три дана владе, јер су у марту његових девет првих дана, погоди чобане, однесе бачије!) да бућка масло, истера овце, па и сама оде с њима. Но није јој било доста, што је то све раније учинила, те тим зајела сечку три дана, него

говораше још: „Прође сечко као пас, а баба Марта истера овце на бачију.“ Сечко, да би јој се осветио, пусти јак мраз, те се овци посмрзавају, бачије попуцају, све се поквари, а Господ осуди бабу, те се и она смрзне и распадне, само остане још један зуб, који се и данас види. Отуда се и зове цела планина Бабин зуб. Онда, где се баба смрзла па распала, тече и данас вода.

У Расници има стародревни манастир, св. Врачеви. Поред манастира протиче Расничка река и баш до манастира на њој је воденица. Манастир је ограђен зидом. Како је подигнут, има 800 година. Црква је дозиђивана, но опет врло малена. Она половина, која је прво била сазидана, тако је мала, да се у њој једва може окренути. На тој старој половини има са стране малена врата, пола су у земљи, а пола вине ван земље. На њих се за време Турака улазило у цркву. Сада је главни улаз, као и обично, напред. Црква је изнутра облепљена сликама из старог и новог завета. Цртежи су примитивни. Иконостас је прост. На њему висе две три иконице и то је све. Пала ми је у очи икона матере божије, која Христа доји на десној страни, јер дотле ни на једној богородичној слици нисам то видео.

По спољашњости не би човек никад рекао, да је ово црква, него обична, малена кућица.

С десне стране до цркве укопан је у земљи крст од бела камена. Причаху ми, да је то гроб оног калуђера, који је подигао цркву. До гроба под великим брестом има испосница. Бресту, веле, има 800 година. За испосницу ми говораху, да, ко у њој двадесет дана пробави, тај оздрави ма од какве боље патње. Око цркве и испоснице са западне стране су ћелије и собе за путнике. Но сада у њима нема калуђера. У њима живи црквењак, а поп замењује калуђера.

Једанпут после подне седио сам у ћелији и читао, кад удареше клепала. Чисто се тргох, кад захух клепала.

„Зашто то клепало?“ упиташ.

„Нема звона, а време је вечерњу.“

Дан је био ружан. Наоблачило се са свију страна. Оставих књигу и одох у цркву. Да ли сте били, госпођо, кадгод у каквој пустињи, далеко од свога завичаја, и да ли сте наилазали у тој пустињи на цркву осетили ону чаробну моћ тога места? Малена црква, кандидица светлуцају. У црквици ван мене никог. Нема тишина. У таквој даљини, у таквој тиши-

!) „бачије“ су дрвени судови за „бућкање“ (прављење) масла.

ни, на таквом месту, у таквом бурном времену — обузду човека суморне мисли.

Далеко су мила места;
Пролетеше сретни дани!
А време се канда жури
И сам спомен да сахрани. (Владислав.)

1926
Златица

Као какав покајник погнух главу на груди и истински сам молио у себи за опроштај све оне, којима сам што и нехотице на жао учинио, јер сам полазио у туђу земљу, у онакве прилике, из којих нисам знао, да ли ћу се вратити.

Више манастира, на десној страни потога, на брду, лежи гробље, ограђено наслаганим камењем. У манастирској згради је школа, по тада не имађаше учитеља.

У све те просторије, у којима се ширила просвета, у којима је свештеник проповедао љубав и братство, улегла беше тада војска. У школи, где су малена деца учила се писму и читању, беше тада пуковски штаб. У ћелијама, где се стари калуђери спремали, да народ уче и крепе, и где се одмараху уморни путници, сеђаху тада ашчије и кувари. У порти, где је искушљен народ слушао из уста свештеничких речи о својој прошлости, о својим прецима, разиграваху се тада коњи, а свугде и на сваком месту вика и звекет оружја.

Свет ми се допао. Типови су лени. Високо чело, у мушких лепи брци, брада обријана, густе обрве. Одело је, као и у оних, што сам пређе споменуо. Женске носе и појас. То је од лима, челика, од чега ли, начињен као неки оклоп, који обухвата стомак и иде до кукова. О појасу на гајтану свака носи мален ножић за хлеб.

Говор им је доста тешко разумети, нарочито кад уђу у дубљи разговор. Са својим садашњим стањем су задовољни. Знају, да су Срби, и воле, што су под Србијом, само се жале на велику порезу. Било је неколико изузетака, на којима се видило, да баш не уживају у српском имену. О грађанима Пиротским приповедају, да су то бугарске улицице, које би радије гледале у Пироту бугарско господство. Да су истину говорили, доцније се, на жалост, јасно видило.

На Митров дан остависмо Расницу. Жао нам беше тога лепога села. Срдачно се опростимо са сељанима. Окитише нас цвећем. Понудише вином за срећна пута. Научисмо се једно на друго. Живљасмо као добри пријатељи. А добрим пријатељима тешко пада расстанак.

Село, у које нам беше одређено да идемо, звало се Добри дђ, североисточно од Пирота. Кад дођосмо у Пирот, запитасмо, колико има до Доброг дола. Одговорисше; два сахата. Почесмо се пењати на брда, а путу нигде краја. У дољи иза нас остаде с једне

стране Пирот, с друге село Градашница, пред нама на вису црнило се село Нишор, а Добром долу ни трага ни гласа.

Од Пирота поред Градашнице води такав кланац, да, кад би у њега улегла непријатељска војска, не би ниједан главе изнео. Кроз кланац тече Добродолска река. Поред кланца, венцем брда, води пут у Добри дђ. Брда су голема, сам камен. По камену, тек гдегде, израсле јеле. Гдегод сам дотле видио јеле, нигде не наиђох на густе шуме, него на поједине групе, по десетак петнаест јела у групи.

Тај крај је чувен из прошлог рата за ослобођење и независност. Око свију споменутих села проливала се крв. На Нишору беше једна од највећих битака за време другог рата. Ту је пао капетан Карановић, кога Ђура Јакшић спомиње у приповетци „Капетанов гроб“. Од сељана сам чуо, да су капетана по свој прилици убили српски војници и то с тога, што је био врло строг старешина. Турци му мртвом одсекосе главу и њихови се војници играху њоме, док им један од њихових официра није то забрањено. Жена нека, која и данас живи у Нишору, украде главу капетанову и сакрије је под постељу у својој соби, па је касније однесе у манастир св. Ђурђа, код села Темске, где је сахранише заједно са телом. Темска је лепо село. Лежи на друму између Пирота и Књажевца. Околина је дивља. Манастир св. Ђурђа лежи недалеко од села на левој обали речице Темске, која тече кроз село. По себи манастир није леп, но околина га чини лепим. Поред самога манастира је гроб капетана Карановића. На хумци се издиже дрвен брст, кога официри подигосе „капетану Милутину Карановићу и осталим јунацима, који живот положише за веру, књаза, слободу и независност домовине у бојевима на Нишору и Будим-делу 12. 13. 14 и 15. децембра 1877. године.“ Да су у овом крају били бојеви, познаје се још једино по томе, што се уз пут, под каквим усамљеним дрветом наиђе на бео који каменит крет.

Не умем, госпођо, да вам објасним осећање човеково у оном тренутку, када у пустињи, где не видите живе душе, где не чујете гласка људског, наиђете под каквим дрветом на гроб. Зелено грање закрилило надгробни споменик тих јадника. Колико има мајки, колико сестара, колико љуба, које плачу за сином, братом, мужем, и плачу у толико више, што им не знају гроба, а њихове кости ено труну на оним врлетима, на оним гудурама! Гледах, госпођо, те гробове, па које је ретко ко и гледао, откако их заронисше; гледах их, али признајем, да их не бих ни ја онако дуго посматрао, да нисам знао, е у њима труну они, који својим животом платисше увећање Србије.

Ваш
Н.

ЛИСТИЊИ

Г Л А С Н И Ћ

(Мита Поповић), као што у „Вачванину“ читамо, знатно се опоравља те има изгледа, да ће сасвим оздравити. Ко се не би том гласу од срца зарадовао!

(Српско академијско друштво „Србадија“ у Грацу) држало је 6. (18.) окт. своју у новој школској години прву главну скупштину, на изабрало за председника: Владимира Тројановића медика, за потпредседника Николу Огорелца правника, за тајника Душана Башића правника, за благајника Платона Панакостановулоса медика, за књижничара Павла Лагарића техничара, за одборнике: Ђуру Петрановића медика и Милоша Кикића техничара.

(Српско академијско друштво „Зора“ у Бечу) држало је 11. (23.) окт. у овој школској години прву своју главну скупштину. У друштво се уписало 42 члана. За председника је изабран Светислав Коларовић слушалац философије, за тајнике Јован Алексић и Милош Мојић медици, за благајника Александар Ђурић медик, а за књижничара Урош Борић медик. — „Зора“ је била некада мандатар свеколике српске омладине, а неко време се била „Србадија“ истакла као такав. Од неколико година слабо се истичу. Ми од свег срца желимо и „Зори“ и „Србадији“ што више чланова и још више успеха. До мало ће „Зора“ да наврши двадесет пет година, како постоји; као што чујемо, поговара се, да ће и да прослави четвртину столећа! Ми би се радовали, да се том приликом живље крене наша омладина ђачка. Проговорићемо и ми коју у опште о нашим ђачким дружинама; завад — доста.

(За споменик дру Јовану Суботићу) скупило је по првом исказу земунскога одбора, досад 721 фор. 60 новч. — Уповоравамо, да новце ваља слати г. Ђ. С. Петровићу, одборском благајнику, у Земун (Срем.)

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Димитрије Александровић Славјански-Агрењев), познати певач Рус, славиће, као што Slovan јавља, ове године 19. децембра у Москви двадесетпетгодишњицу свог деловања.

(Тријумф словенске уметности.) Под тим насловом саопштава Slovan ово: Славни чешки композитор Антонин Дворжак руководио је 15 октобра у Лиду у Енглеској оркестрални приказ свог великог ораторија под насловом „Света Људмила.“ У позоришној дворани „Victoria Hall“ скупила се силна множина слушаца, тако да је сваки кутић био пун натучен. Музичари су на тај приказ поврвили из удаље-

них крајева и сав су га — ма да је трајао три и по сата — саслушали с необичним и неуморним интересовањем. Клицању и одобравању није после приказа хтело бити ни краја ни конца, а кад је најславнији енглески складатељ Саливан извео словенског музичара на позорницу, захорило се тако бурно одобравање и клицање да се тресла дворана. Енглески листови, на челу им „Тајмс“, имају о том приказу одушевљене извештаје и називљу Дворжака најгенијалнијим музичарем нашег доба. — Тако се, вели даље Slovan, ладнокрвни Енглеви одушевљавају за словенску уметност. С каквим ли весељем и поносом мора то нас наданути!

(Фрања Серафин Вилхар), капелник саборне цркве и хрватског певачког друштва „Звонимира“ у Сплету, ради, као што јавља Slovan, на великој романтичној опери у три чина под насловом „Звонимир, краљ хрватски“. Композитор пише сам и либрето. Како и наслов каже, умет је предмет из хрватске историје и то од године 1065. до 1076. т. ј. до крунисања Звонимирева, које се збива у трећем чину. Опера је та основана на словенској митологији. Рађња се збива у околини Сплета. Изворни је текст хрватски, али ће га Вилхар после дати превести и на руски и на чешки језик те ће се опера по свој прилици осим у Загребу певати и у Петрограду и Прагу. Slovan дознаје из пријатељског писма, да је већ довршен први чин; Вилхар сад ради на другом а и трећи је већ готов у нацрту; познајући челичну вољу, стрпљење и уметничку способност Вилхареву, нада се Slovan, да ће цело дело бити готово до половине идуче године.

(Други део „Бисернице“), збирке песама за четир мушкис гласа, издало је недавно певачко друштво „Венац“ на хрватском семенштву у Загребу. Цена је 2 форинта а може се наручити код тог друштва. — Први део „Бисернице“ изашао је још пре својих десетак година.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У данашњем броју прештампасмо из споменице хрв. књижевног препорођаја цртицу из хрватскога сеоскога живота од Николе Кокотовића. Намера нам је, да донесемо огледа из славенских књижевности; на кад смо донели по једну приповетку из словеначког, из руског, из пољског, из чешког, а до који дан донећемо и из словачког народног живота, ево једне из живота најближега нам, једнокрснога слов. племена. Никола Кокотовић је најмлађи међу приповедачима хрватскога имена, али без сумње и међу најдаровитијима. Ова цртица, ако му и није најбољи производ, ипак ће га одати за таква.

САДРЖАЈ: На Митров-дан 1787—1887. Слава Вука Стеф. Караџића. Од Александра Сандића. — Словенска гора. Песма Вла. М. Јовановића. — Под земљом. Од М. Ј. Илића. — * * * Песма од Војислава. — Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. — Пољупци. Песма Н. В. Ђорића. — Јабука. Цртица из хрватскога сеоскога живота. Написао Никола Кокотовић. — Писма о српско-бугарском рату. Г—ђи К. Х. пише Данило Педељковић. Писмо VI. — Листићи. Гласник. — Позориште и уметност — Књижевне новости

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.